

ПІДПРИЄМСТВО ЯК ВИРОБНИЧО-ЕКОНОМІЧНА СИСТЕМА ТА ЙОГО БЕЗПЕКА

Актуальність проблеми. Процес входження підприємств у ринкову систему господарювання відбувається вкрай повільно й суперечливо, що не дозволяє налагодити ефективне функціонування самої економічної системи. Зростаюча складність економічних процесів ставить нові, більш високі вимоги до управління економічними системами всіх рівнів. Специфічні умови функціонування перехідної економіки характеризуються високим рівнем невизначеності, що впливає на збільшення ризиків і втрат під час прийняття управлінських рішень.

Метою статті є аналіз сучасного стану промислового комплексу України та існуючі тенденції його розвитку й пошук нових підходів до дослідження виробничо-економічних систем, розробки методів управління ними.

Дослідження. У кібернетичному аспекті промислове підприємство можна розглядати як систему, елементами якої є машини й люди. Елементи мають визначені характеристики, що міняються під впливом різних факторів.

На підприємстві, наприклад, як характеристику машини може бути використаний її стан: «працює — не працює». Елементи системи перебувають у відносинах між собою і, отже, взаємодіють.

Кібернетичний підхід до вивчення економічних систем характеризується використанням таких понять, що описують систему, як адаптивність, надійність, стабільність, стійкість, керованість і т. д. Важливою характеристикою стійкості системи є поняття дестабілізації. Система ринкових відносин об'єктивно визначає існування дестабілізації у всіх сферах господарської діяльності.

Підприємство як основна ланка національної економіки є складною системою, що поєднує в собі взаємозалежні компоненти виробничо-економічного, технологічного й природного середовища.

Визначаючи сутність сучасного підприємства як складну, багатоаспектну, теорія управління розглядає підприємство як систему, здатну до саморозвитку та самоорганізації, яка може з певним ступенем гнучкості реагувати на зміни зовнішнього середовища, адекватно змінювати свою стратегію, цілі, формальні структури, організаційну культуру й поведінку персоналу.

Ефективність реагування підприємства на зміни його оточення залежить від ступеня відкритості системи, адекватності механізму управління логіці еволюції підприємства й оточення, рівноваги в сполученні розвитку внутрішнього й зовнішнього середовища. Ускладнення останньої характеризується ростом диференціації зовнішніх господарських умов, високими темпами зміни господарських пріоритетів, що впливають, у свою чергу, на вибір стратегічних цілей підприємства, глобалізацією економічних відносин, у котрі вступає підприємство.

В економічній науці відомо кілька основних варіантів теорії (моделі) підприємства, що описують за допомогою невеликого числа фундаментальних передумов його виникнення, функціонування і/або ліквідацію. У кожному з них підприємство розглядається під визначеним кутом зору, з акцентом на ті або інші особливості досліджуваного об'єкта.

Найбільш повно розроблені п'ять варіантів теоретичної моделі підприємства: неокласична (А. Маршалл, Дж. Кларк, Дж. Робінсон), інституціональна (Р. Коуз, О. Уільямсон, К. Ерроу, Р.М. Нурсев, В.В. Демет'єв, А.Є. Шастітко, А.А. Гриценко), еволюційна (Р. Нельсон, С. Вінтер), підприємницька (М. Портер, Р. Хісрич, В.С. Воротін, Л.І. Вороніна, З.С. Варналій, В.І. Ляшенко) і агентська теорія фірми (У. Берклі, Г. Мінз, У. Меклінг і ін.). Слід відзначити також внесок В.М. Геєця, М.Г. Чумаченка, І.П. Булеєва.

Розглядаючи зазначені варіанти моделі підприємства в розвитій ринковій економіці під кутом зору вимог кожної з цих концепцій до функціонування підприємств, можна виділити наступні складові цих вимог (рис. 1).

Для кожної з поданих моделей характерна перевага тих або інших якостей, що повинні бути властиві підприємствам для виживання в тривалій перспективі. Різні моделі по-різному визначають безліч чинників, властивостей підприємств як складних організаційних систем, що впливають на якість їхнього функціонування та розвитку. Різними відповідно є погляди на чинники забезпечення стійкості, керованості організаційних систем. В одних підходах ці якості виробляються насамперед зусиллями внутріорганізаційних структур, приведенням їх до оптимального стану, в інших успіх підприємства більшою мірою залежить від впливу ринкових впливів, у третіх головним є приведення органі-

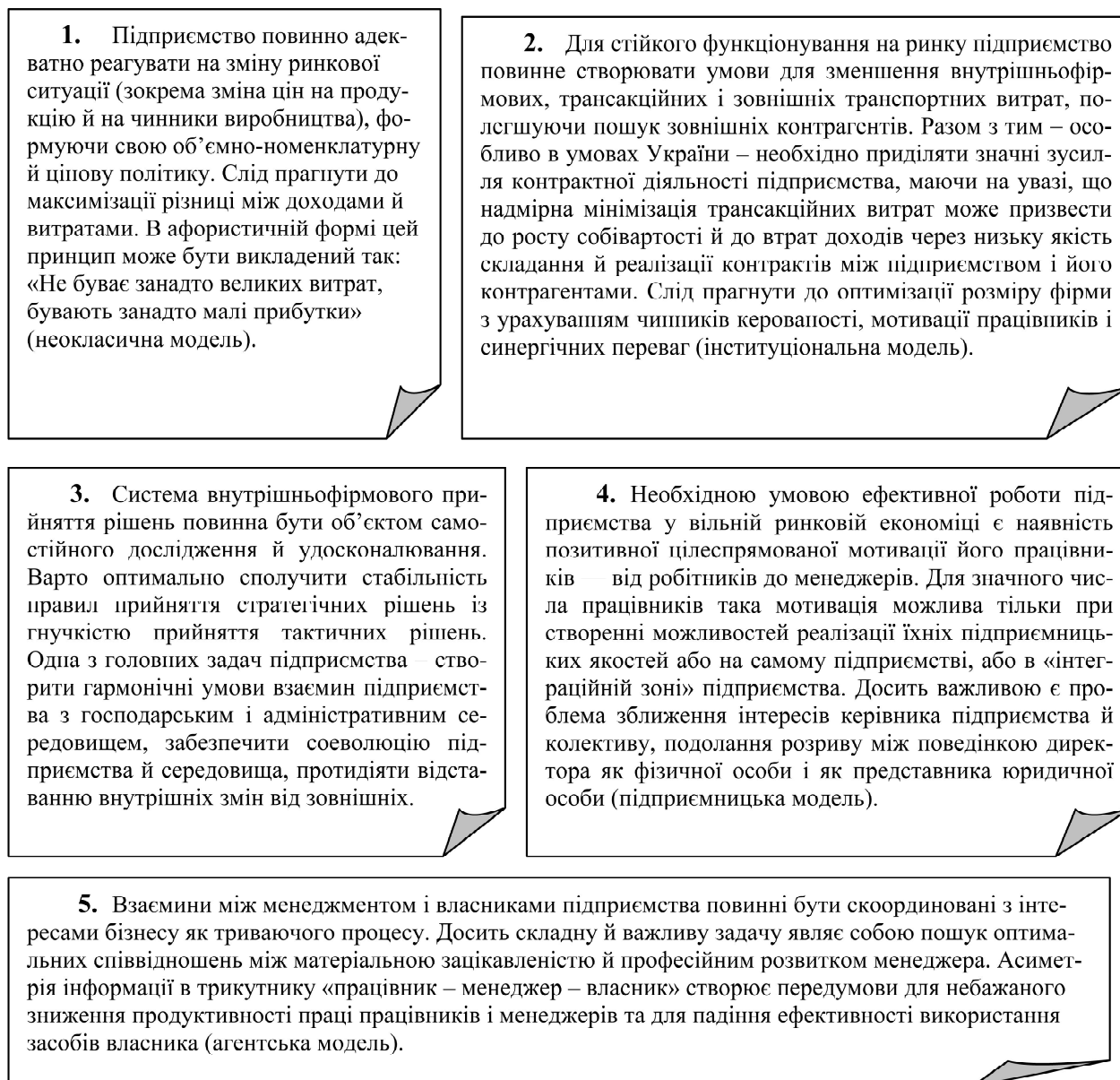

Рис. 1. Складові вимог концепцій функціонування підприємств

зацийного та зовнішнього середовища до гармонічної відповідності. У різних моделях більшою або меншою мірою зміст сутності підприємства складається навколо конкретних проблемних питань економічного функціонування і розвитку — змін характеру суспільного виробництва, процесів його концентрації та пошуку відповідних пріоритетів еволюції, трансформацій відносин власності й зменшення різної спрямованості інтересів керівників і власників підприємств.

Виробничо-економічна система має ряд найважливіших особливостей, до яких можна віднести мінливість окремих параметрів системи і стохастичність її поведіння; наявність у ній граничних можливостей, обумовлених наявними ресурсами; здатність зміню-

вати свою структуру і формувати варіанти поведіння; здатність протистояти ентропійним тенденціям; здатність адаптуватися до умов, що змінюються.

Зараз більшість українських підприємств, працюючи в нестабільному економічному й суспільно-політичному середовищі, переживають спад виробництва і перебувають або в критичному стані, або на межі банкрутства, тому економічна безпека підприємства здатна зіграти виняткову роль у його подальшій діяльності.

Економічна безпека — це такий стан національної економіки, який дає можливість зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз і може задовольняти потреби особи, сім'ї, суспільства та держави [1].

Спочатку поняття економічної безпеки розгляда-

лося як забезпечення умов збереження комерційної таємниці й інших секретів підприємства. Такому трактуванню економічної безпеки присвячені публікації початку 90-х рр. минулого сторіччя.

Забезпечення економічної безпеки розглядалося перш за все як захист інформації, чому присвячено багато публікацій, серед яких необхідно назвати роботи В. Ярочкіна, А. Шаваєва і ряд інших.

Проблему економічної безпеки підприємства в зазначеному контексті пропонувалося вирішувати виходячи з передумови, що ступінь надійності всієї системи визначається рівнем безпеки найбільш слабкої її ланки, якою вважається персонал організації.

Забезпечення економічної безпеки підприємства зводилося до інформаційної та будувалося у формі дворівневої системи захисту інформації. Перший рівень припускав схоронність секретів силами служби безпеки організації, а другий — передбачав формування психологічної атмосфери «пильності й відповідальності» персоналу організації за допомогою так званих координаторів, призначуваних з осіб середньої керівної ланки, а також тих, що користуються серед співробітників авторитетом.

Цілком очевидно, що настільки вузьке розуміння економічної безпеки страждає надмірною «економічністю» й не враховує всього спектру впливу зовнішнього середовища як основного джерела небезпек для діяльності підприємства.

Трохи пізніше був поширений інший підхід до трактування поняття економічної безпеки підприємства. Різкий спад виробництва в цілому у країні, а головне — зміна економічних функцій держави, яка вже не була основним інвестором і споживачем продукції, змусили подивитися набагато ширше на проблему економічної безпеки підприємств.

Відповідно до цього погляду економічна безпека підприємства зумовлена впливом зовнішнього середовища, що в ринковій економіці весь час змінюється, ніколи не залишається стабільним, постійним або незмінним.

Саме з позицій впливу зовнішнього середовища, захисту підприємств від його негативного впливу й розглядається зміст категорії економічної безпеки підприємства, в тому числі й у нечисленних поки публікаціях вітчизняних учених-економістів, таких як Р.Н. Лепа, Н.Н. Лепа, Ю.Г. Лисенко, В.В.Христіановський.

При визначенні поняття «економічна безпека» стала переважати думка, що його зміст відображає такий стан підприємства, що забезпечує здатність протистояти несприятливим зовнішнім впливам.

У цьому зв'язку економічна безпека підприємства стала розглядатися набагато ширше — як можливість забезпечення його стійкості в різноманітних, у тому числі й у несприятливих, умовах, що склада-

ються в зовнішньому середовищі, поза залежністю від характеру її впливу на діяльність підприємства, масштабу й характеру внутрішніх змін.

Для оцінки рівня економічної безпеки підприємства в роботі [2, с. 83 — 85] вводиться поняття сукупного критерію економічної безпеки підприємства, що розраховується за приватними функціональними критеріями економічної безпеки підприємства. Формула розрахунку сукупного критерію економічної безпеки підприємства є такою:

$$СКЕБ = \sum_i K_i d_i$$

де K_i — значення приватних функціональних критеріїв економічної безпеки підприємства; d_i — питомі ваги значимості функціональних складових економічної безпеки підприємства (фінансової; інтелектуальної та кадрової; техніко-технологічної; політико-правової; інформаційної; екологічної; силової).

Причому $\sum_i d_i = 1$, а їхні значення розрахову-

ються на основі оцінки сукупних збитків за функціональними складовими.

Інтегральний показник рівня економічної безпеки України в I півріччі 2008 р. порівняно з I півріччям 2007 р. зменшився на 0,14 в.п. до 71,1% (рис. 2).

Основний негативний вплив на рівень інтегрального показника економічної безпеки мала зовнішньоекономічна безпека (-6,3 в.п. порівняно з I півріччям 2007 р.), зменшення рівня якої зумовлене зростанням розриву між обсягами експорту та імпорту від ВВП. Тобто, зважаючи на основні чинники негативного впливу — зростання інфляції та погіршення зовнішньоторгівельного балансу, можна констатувати, що погіршення стану економічної безпеки у I півріччі 2008 р. є першим наслідком негативного впливу на економіку України розгортання глобальної фінансової кризи (рис. 3).

У літературі не існує єдиної думки щодо підходів до оцінки рівня економічної безпеки підприємства (табл. 1).

Економічна безпека підприємства складається з декількох функціональних складових, які для кожного конкретного підприємства можуть мати різні пріоритети залежно від характеру існуючих загроз.

Основним чинником, що визначає стан економічної безпеки є володіння підприємством стійкими конкурентними перевагами. Ці переваги повинні відповідати стратегічним цілям підприємства. На підставі зроблених висновків можна сформулювати власне визначення: економічна безпека підприємства — це наявність конкурентних переваг, зумовлених

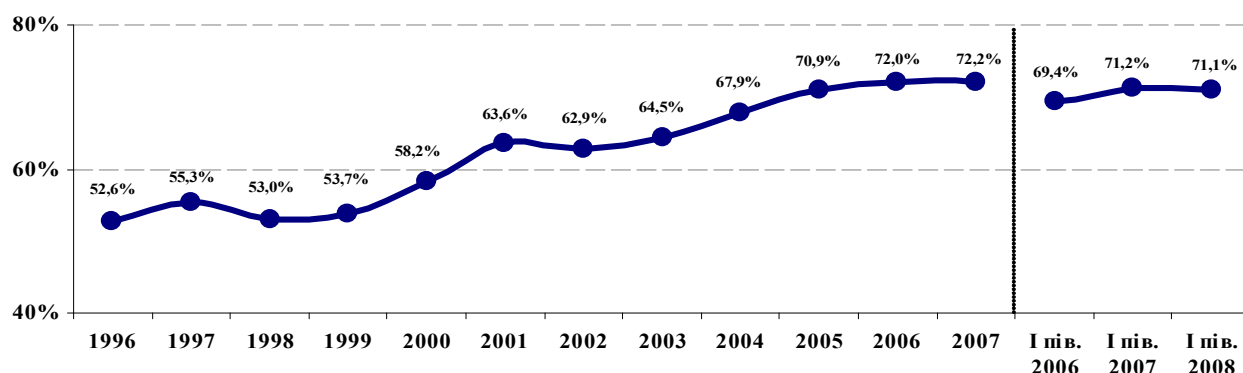

Рис. 2. Інтегральний показник рівня економічної безпеки, % (оптимальне значення 100%) [3]

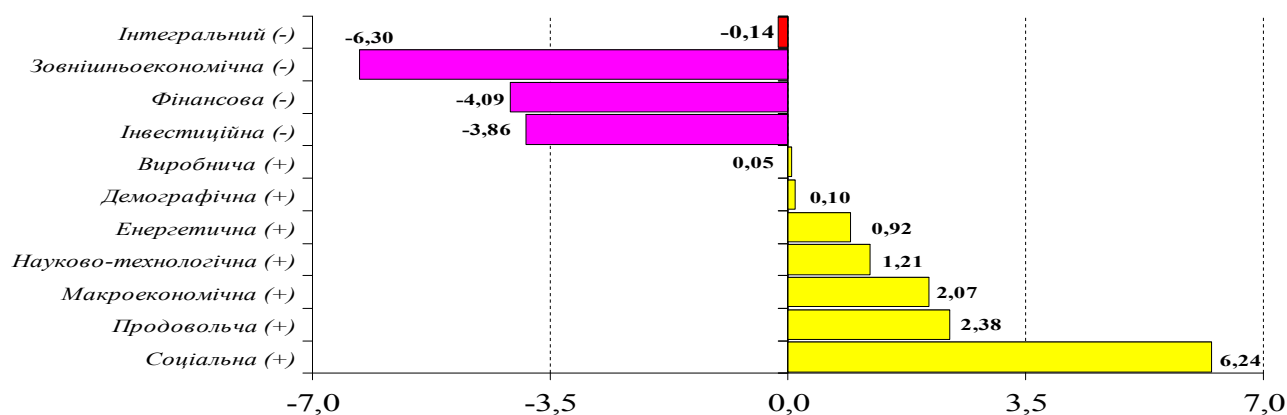

Рис. 3. Динаміка змін складових економічної безпеки порівняно з I півріччям 2007 р., відсоткові пункти [3]

відповідністю матеріального, фінансового, кадрового, техніко-технологічного потенціалів і організаційної структури підприємства його стратегічним цілям і задачам.

На основі аналізу стану економічної безпеки (рис. 4) можна зробити висновки про те, що негативний внесок у рівень інтегрального показника мали його складові.

Отже, в I півріччі 2008 року в економіці України спостерігалися й позитивні тенденції, які мають в період кризи пом'якшити негативні наслідки.

Говорячи про економічну безпеку, є потреба згадати про одну з основних складових економічної безпеки — виробничу безпеку. Як зазначено в [1], виробнича безпека — це такий рівень розвитку промислового комплексу країни, який здатний забезпечити зростання економіки та розширене її відтворення.

Інтегральний показник рівня виробничої безпеки залишився майже незмінним — зростання лише на 0,1 в.п. до 73,6 % (рис. 5).

Аналіз розглянутих підходів до проблеми економічної безпеки підприємства дозволяє зробити висновки: необхідно класифікувати дестабілізуючі чинники, що впливають на виробничо-економічні системи;

дослідити вплив дестабілізуючих чинників на діяльність виробничо-економічних систем.

Таким чином, економічна безпека підприємства передбачає стійкий розвиток (тобто збалансований та безперервний), що досягається за допомогою використання усіх видів ресурсів і підприємницьких можливостей, за якими гарантується найбільш ефективне їхнє використання для стабільного функціонування й динамічного науково-технічного й соціального розвитку, запобігання внутрішніх і зовнішніх дестабілізуючих впливів (загроз).

В умовах кризи, коли кардинально змінюються принципи координації виробничо-господарської діяльності, різко зростає динамізм усіх економічних процесів, а критерієм розвитку підприємства є спроможність вчасно адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі, стає очевидним, що використовувані на вітчизняних підприємствах підходи до моделювання регулювання дестабілізаційних процесів, які найчастіше економічно не обґрунтовані, себе не виправдовують, не враховують зростаючої динаміки зовнішнього та внутрішнього середовища, глибини дестабілізаційних процесів виникнення нових управлінських функцій, відторгнення старих. Тому питання, пов'язані з функціонуванням підприємств в умовах деста-

Класифікація підходів до оцінки рівня економічної безпеки підприємства

Сутність	Специфіка	Автори	Недоліки
Індикаторний підхід	Підхід, при якому рівень економічної безпеки визначається за допомогою так званих індикаторів [4]. Індикатори розглядаються як порогові значення показників, що характеризують діяльність підприємства в різних функціональних галузях, які відповідають певному рівню економічної безпеки. Оцінка економічної безпеки підприємства встановлюється за результатами (абсолютного чи відносного) фактичних показників діяльності підприємства з індикаторами.	[4]	Сьогодні відсутня методична база визначення індикаторів, що враховують особливості діяльності підприємства, обумовлені, зокрема, його галузевою приналежністю, формою власності, структурою капіталу, існуючим організаційно-технічним рівнем. У випадку некваліфікованого визначення значення індикаторів неправильно може бути визначений рівень економічної безпеки підприємства, що може призвести до прийняття управлінських рішень, що не відповідають реальному стану справ. Індикаторний підхід є виправданим на макрорівні, де значення індикаторів є більш стабільними.
Ресурсно-функціональний підхід	Оцінка рівня економічної безпеки підприємства здійснюється на основі оцінки стану використання корпоративних ресурсів за спеціальними критеріями [5, с. 143 — 146]. Як корпоративні ресурси розглядаються чинники бізнесу, використані власниками і менеджерами підприємства для виконання цілей бізнесу. Основними напрямками економічної безпеки підприємства є: інтелектуально-кадрова, фінансова, техніко-технологічна, інформаційна, політико-правова, екологічна й силова [5, с. 39]. Перевага — комплексний характер: досліджуються найважливіші чинники, що впливають на стан функціональної складової економічної безпеки підприємства, вивчаються основні процеси, які впливають на її забезпечення, проводиться аналіз розподілу й використання ресурсів підприємства, розглядаються економічні індикатори, що відображають рівень забезпечення функціональної складової економічної безпеки підприємства, розробляються заходи для забезпечення максимально високого рівня функціональної складової економічної безпеки підприємства.	[5]	Економічна безпека розглядається дуже широко — і в аспекті адаптації до впливу зовнішнього середовища, і в аспекті ресурсної забезпеченості підприємства, і в аспекті якості реалізації функцій управління, таких, як планування, облік і аналіз і т. д. При такому широкому підході втрачається саме бачення економічної безпеки. І вона ототожнюється з самою діяльністю підприємства та її ефективністю. Такий висновок підтверджує подане Є. Олейниковим визначення економічної безпеки підприємства — «стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів» [5, с. 33]. Спроба охопити всі функціональні галузі діяльності підприємства призводить до розмивання поняття економічної безпеки, а оцінка її рівня за допомогою сукупного критерію економічної безпеки, що розраховується на основі думок кваліфікованих експертів за приватними функціональними критеріями економічної безпеки підприємства, яка підлягає значному впливу суб'єктивної думки експертів.
Програмно-цільовий підхід	Підхід базується на принципах програмно-цільового управління й розвитку, а оцінка економічної безпеки здійснюється при узагальненні всіх показників, які так чи інакше забезпечують економічну безпеку. Інтегрування показників безпеки згідно з цим підходом, відбувається на кількох рівнях, вивчення яких здійснюється й за допомогою кластерного й багатомірного аналізу. Підхід має високий рівень складності, потребує використання математичного й статистичного апарату та дозволяє од-	[6]	У той же час через високий ступінь узагальненості використаних показників застосовувати отримані результати в практичній діяльності виявляється важко, тому що неможливо розмежувати напрямки діяльності. Крім того, як зауважує сам автор ідеї, рішення завдання оцінки стабільності сукупного інтегрального показника в умовах заданих параметрів його модифікації є досить складною. Тому опи-

	ржати достовірну оцінку рівня економічної безпеки підприємства		суваний метод дозволяє оцінити рівень економічної безпеки з погляду математики, але не призводить до рішення проблеми забезпечення безпеки підприємства з погляду менеджера компанії.
Вузкофункціональні підходи	Мова йде про розгляд економічної безпеки підприємства з позиції окремого аспекту його діяльності. Так, висловлюється думка, що найважливішим напрямком формування системи економічної безпеки, зокрема й підприємств, є створення діючого механізму фінансової безпеки. Розробка вузкофункціональних напрямків забезпечення економічної безпеки підприємства є необхідною, тому що дозволяє провести всебічні й глибокі дослідження обраного аспекту діяльності підприємства, прикладом чому є робота [7], і показати конкретні шляхи та способи забезпечення економічної безпеки підприємства в тій або іншій сфері його діяльності.	[7]	Усім вузкофункціональним підходам до забезпечення економічної безпеки підприємства властивий один, але дуже серйозний недолік. Автори цих підходів найчастіше виходять з різного розуміння економічної безпеки підприємства. У цьому випадку спроби якимось чином об'єднати вузкофункціональні напрямки забезпечення економічної безпеки підприємства заздалегідь приречені на невдачу. Відсутність єдиного розуміння економічної безпеки підприємства може значно знизити результативність вузкофункціонального підходу, тобто знецінити її, хоча такий підхід у цілому ряді випадків може принести значну користь.

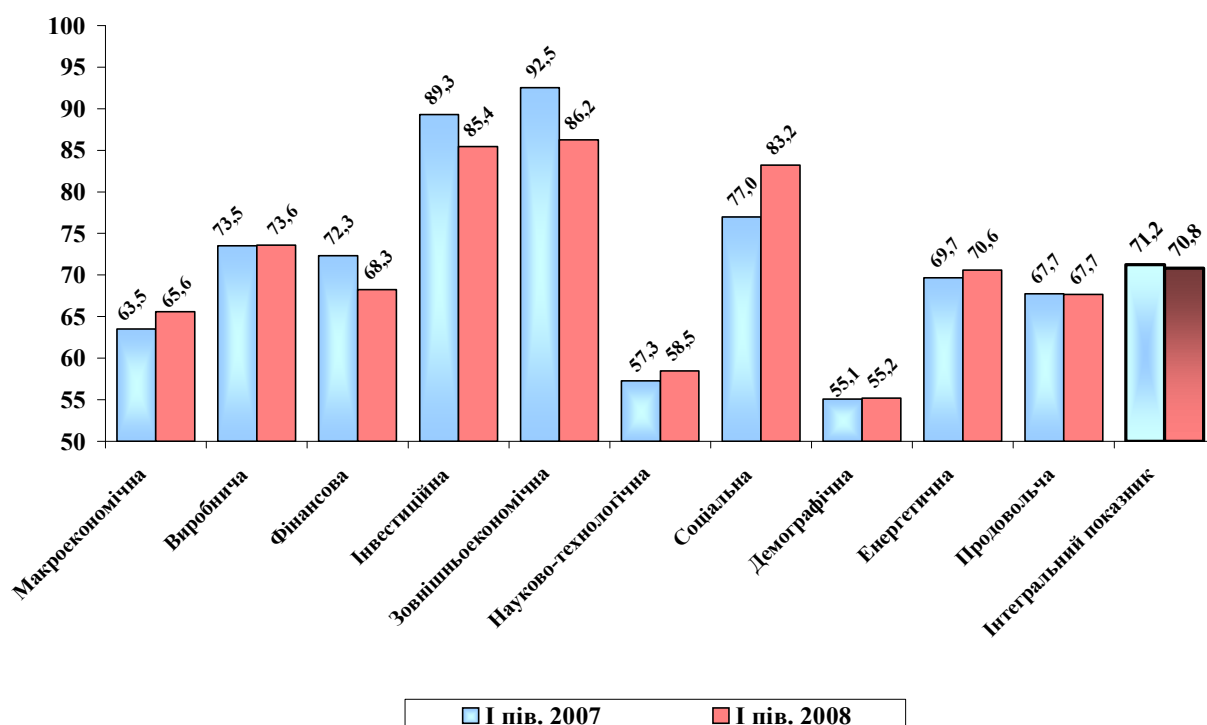

Рис. 4. Рівень складових економічної безпеки України у I півріччі 2007 р. та I півріччі 2008 р. [3]

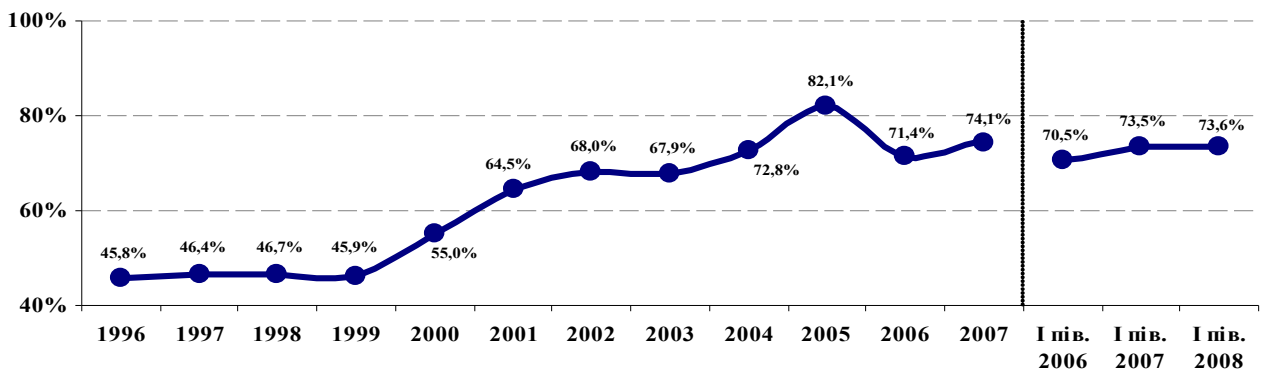

Рис. 5. Індикатор виробничої безпеки, % (оптимальне значення = 100%) [8]

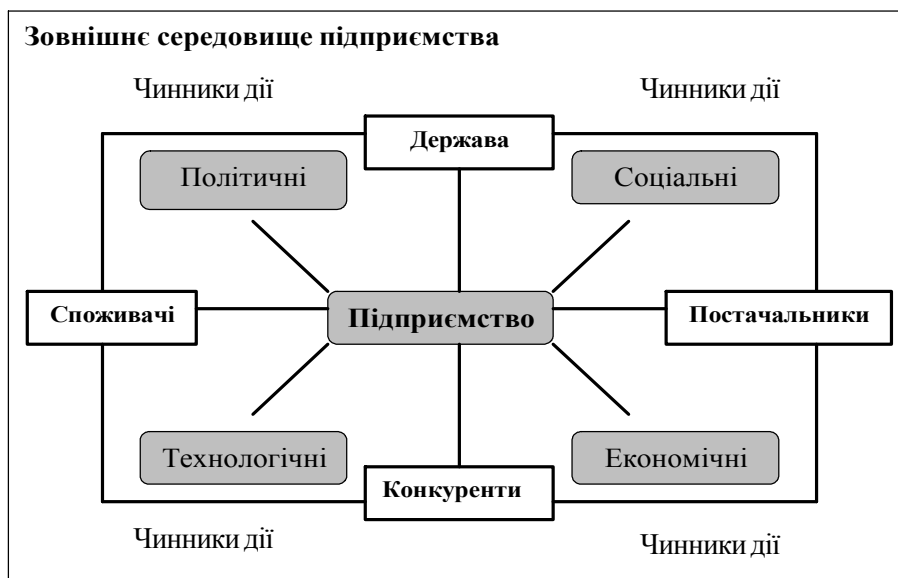

Рис. 6. Підприємство й зовнішнє середовище [9, с. 91]

білізації, визначенням дестабілізуючих чинників та оцінкою ефективності функціонування потребують критичного перегляду накопиченого досвіду.

Функціонування українських підприємств в умовах кризи перш за все залежить від наявності на підприємстві такого організаційного початку, що могло б пом'якшити негативний вплив зовнішнього середовища. Важливо також, щоб внутрішні можливості підприємства відповідали або були б адекватними вимогам ринкового середовища.

Зовнішнє середовище має велике значення для формування діяльності суб'єктів господарювання. Скорочення невизначеності в зовнішніх умовах господарювання є важливим напрямком підвищення обґрунтованості управлінських рішень. У [9, с. 90 — 91] зазначено, що результати діяльності підприємства значною мірою визначаються умінням адекватно сприймати зовнішнє середовище (рис. 6). Тому підприємству необхідна система управління, що забезпечує

пізнання цього середовища, уміння реагувати на її зміни й впливати на внутрішні структури підприємства.

Під складністю зовнішнього середовища підприємства розуміється кількість чинників, на які виробнича система зобов'язана реагувати з метою свого виживання, а тим більше розвитку. Чинники зовнішнього середовища поділяються на чинники прямого впливу та чинники непрямого впливу.

Чинники прямого впливу безпосередньо впливають на прийняття рішень підприємством у сфері господарської діяльності. Середовище зовнішніх чинників прямого впливу постає як спектр деяких обмежень. До чинників прямого впливу належать: держава (державні органи); постачальники; споживачі; конкуренти. Держава визначає (встановлює) правові норми функціонування підприємства. Воно є найважливішим елементом зовнішнього середовища. Проводячи свою політику в сфері економіки, держава певним чином впливає на діяльність підприємства. Так, наприклад,

Рис. 7. Дарвінізм у зовнішньому середовищі підприємства [12]

кожне підприємство має визначений правовий статус, установлений законодавством.

Для кожного відокремленого суб'єкта господарювання зовнішнє середовище представляє собою в першу чергу сферу функціонування, що не підпорядковується його діям, найкраща адаптація до вимог якої є першою умовою досягнення успіху [10, с. 161].

Зовнішнє оточення підприємства часто стає джерелом проблем для сучасних керівників. Підприємства (організації) подібні до біологічних організмів: вони вимушені пристосовуватися до середовища, у якому перебувають, щоб вижити й зберегти ефективність. Керівник повинен сповідати дарвінізм у зовнішньому середовищі підприємства (організації), щоб у світі швидких змін, де виживають лише пристосовані, його підприємство не опинилося в числі зниклих (рис. 7) [11].

Якщо якісь умови діяльності (кліматичні, метеорологічні, фізіологічні тощо, а також екологічні, що виникли стихійно) за суттю не керовані, то для підвищення якості прийнятих рішень залишається лише краще їх пізнати й урахувати в процесі підготовки рішення. Але якщо некерованість чинника є результатом діяльності вищих органів або суміжних суб'єктів (ціни, тарифи, штрафи, нормативи, ліміти й т. д.), то поряд з адаптацією своєї діяльності до цих умов зовнішнього середовища при прийнятті конкретного рішення необ-

хідний постійний та послідовний аналіз доцільності й ефективності цих умов у перспективному й загальному плані [10, с. 155 — 156].

Розглядаючи взаємодію системи із середовищем, слід зазначити, що остання є неоднорідною щодо системи. Це виявляється в тому, що кожна конкретна система взаємодіє не з зовнішнім середовищем взагалі, а з деякою сукупністю її елементів. Зовнішні сили впливають на систему, примушують її пристосовуватися до змін середовища, тому система повинна мати властивість пристосування до будь-яких ситуацій. Оцінку ситуації можна проводити на підставі обробки даних зворотного зв'язку й контролю перешкод і збурювань, тому в процесі функціонування система повинна протистояти (зберігати себе й удосконалюватися) своєму оточенню (середовищу) і перебувати в динамічній рівновазі з ним.

Підприємство самостійно визначає величину прибутку й одним зі способів її підвищення є зниження до мінімуму витрат виробництва, що, у свою чергу, досягається впровадженням найбільш ефективних методів управління підприємством [13, с. 125].

Зовнішнє середовище є джерелом з організації, ресурсів, що потрібні для підтримки її внутрішнього потенціалу на певному рівні.

У системі національної економіки характеристикою споживача може бути розмір його потреби у виз-

наченому ресурсі. Проблема управління ВЕС значно загострюється у зв'язку з різким переходом на інтенсивні методи ведення виробництва, коли на перший план висувається завдання систематичного зниження витрат на одиницю ресурсів, необхідних для ліквідації дестабілізації системи.

Управління виробничо-економічною системою має забезпечувати досягнення визначених цілей, поставлених перед керованим об'єктом і приймати оптимальні рішення в кожен момент часу щодо ефективного забезпечення й розподілу ресурсів. Прийняття таких рішень можливо на основі гнучкого використання інформації про діяльність економічного об'єкта.

Висновки. Прийняттю рішень з розподілу ресурсів і їхньому оптимальному використанню присвячено багато літератури. Утім, і тут ще потрібні нові дослідження, зокрема, пошук нових, більш плідних постановок основних задач.

Література

1. **Міністерство** економіки України. НАКАЗ Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України (Методика, розд. 2) 02.03.2007 № 60. 2. **Економіческая** кібернетика : учебник. — Т. 2. — Кн. 1. — Донецьк : ООО «Юго-Восток, Лтд», 2007. — С. 83 — 85. 3. **Стан** економічної безпеки в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/category/main?cat_id=32843. Заголовок з екрану. 4. **Тамбовцев В.Л.** Экономическая безопасность хозяйственных систем: структура проблемы / В. Л. Тамбовцев // Вестник Московского гос. ун-та. Сер. 6 : «Экономика». — 1995. — №3. — С. 3 — 9. 5. **Осноvy** економічної безпеки. (Государство, регион, предприятие, личность) / Под. ред. Е.А. Олейникова. — М., 1997. — 288 с. 6. **Забродский В.** Теоретические основы оценки экономической безопасности отрасли и фирмы / В. Забродский, Н. Капустин // Бизнес-информ. — 1999. — №15 — 16. — С. 35 — 37. 7. **Валуев Б.И.** Возможность углубления интеграции данных оперативного и бухгалтерского учета в основных центрах угроз экономической безопасности предприятия / Б. И. Валуев, А. И. Паламарчук. — Одесса, 2000. — С. 218 — 221. 8. **Стан** економічної безпеки в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/category/main?cat_id=32843. Заголовок з екрану. 9. **Бойко В.В.** Економіка підприємств України : навч. посіб. / В. В. Бойко. — 2-е вид., переробл. и доп. — Дніпропетровськ : Нац. гірнича академія, 2002. — 535 с. 10. **Рейльян Я.Р.** Аналитическая основа принятия

управленческих решений / Я. Р. Рейльян. — М. : Финансы и статистика, 1989. — 206 с. 11. **Зовнішньоекономічна** діяльність підприємств : підруч. для вузів / І.В. Багрова, Н.І. Редіна, В.Є. Власюк, О.О. Гетьман / за ред. д-ра екон. наук, проф. І.В. Багрової. — К., Центр навч. літ., 2004. — 580 с. 12. **Особливості** міжнародного менеджменту [Електронний ресурс] / Зовнішньоекономічна діяльність підприємств — Багрова. — Режим доступу : <http://library.if.ua/book/53/3853.html>. Заголовок з екрану. 13. **Лева Н.Н.** Моделирование процессов управления развитием промышленных предприятий : монография / Н. Н. Лева, Р. Н. Лева, А. И. Пушкар / НАН Украины. Ин-т экономики пром-ти : под ред. Лепы Н. Н. — Донецьк : ООО «Юго-Восток, Лтд», 2005. — 348 с.

Ісаєва О. В. Підприємство як виробничо-економічна система та його безпека

Зростаюча складність економічних процесів ставить нові, більш високі вимоги до управління економічними системами всіх рівнів. Специфічні умови функціонування перехідної економіки характеризуються високим рівнем невизначеності, що впливає на збільшення ризиків і втрат під час прийняття управлінських рішень.

Ключові слова: підприємство, управління економічними системами, безпека.

Ісаєва Е. В. Предприятие как производственно-экономическая система и его безопасность

Растущая сложность экономических процессов ставит новые, высшие требования к управлению экономическими системами всех уровней. Специфические условия функционирования переходной экономики характеризуются высоким уровнем неопределенности, которая влияет на увеличение рисков и потерь во время принятия управленческих решений.

Ключевые слова: предприятие, управление экономическими системами, безопасность.

Isaeva O. V. Enterprise as industrial and economic system and its safety

Growing complication of economic processes puts new, higher requirements to the management of all of levels the economic systems. Specific operating of transitional economy conditions are characterized the high level of vagueness which influences on the increase of risks and losses during acceptance of administrative decisions.

Key words: enterprise, management economic systems, safety.

Отримано від автора 28.06.2009 р.

Прийнято до друку 30.09.2009 р.